

Andrzej Franciszek Dziuba

"Sakrament pokuty i pojednania", Marian Pastuszko, Kielce 1999 : [recenzja]

Collectanea Theologica 70/4, 209-213

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

sza to jednak zasadniczej propozycji zapoznania się z życiem i działalnością św. Rafała.

Należy zaznaczyć, jak to wskazuje wydawca (s. 6), iż *curriculum vitae* oraz ogólne omówienie duchowości św. Rafała ukazały się wcześniej, najpierw w postaci dwóch artykułów w „Rivista di Vita Spirituale” (1999 s. 214-237, 338-357), a następnie łącznie w postaci książeczki wydanej w Rzymie w 1990 r.

Ważnym i interesującym uzupełnieniem książki jest dwanaście reprodukcji fotograficznych. Przybliżają one graficznie zwłaszcza niektóre elementy życia i działalności Świętego. Zresztą ikonografia spełnia tu pozytywną rolę.

Wspomniany wybór tekstów z pism św. Rafała Kalinowskiego przygotowany został już wcześniej przez o. Czesława G i l a. Są to materiały pochodzące z następujących okresów: 29 III 1893 – Wadowice, 24 XI 1902 – Lwów, nieznaną datą i miejsce, 3 IX 1906 – Wadowice.

Z uznaniem należy odnotować bogate przypisy. Stały się one nie tylko elementem bibliograficznym, ale w wielu miejscach twórczymi dopowiedzeniami i uzupełnieniami zasadniczej narracji. Autor przybliżył tu m.in. pewne osiągnięcia badawcze publikowane w języku polskim. Zasadniczo jednak są to odwołania do tekstów źródłowych.

Prezentowane opracowanie karmelitańskiego prowincjała stanowi interesujące i syntetyczne przybliżenie życia oraz duchowości Świętego, jak to wskazuje zresztą wprost sam podtytuł. Wydaje się, iż wielu współczesnych czytelników oczekuje właśnie takiego zwięzłego, w miarę pełnego obrazu tej jakże ciekawej postaci duchowości karmelitańskiej. Praca ta wpisuje się w całokształt propagowania wielkiego bogactwa myśli wywodzącej się z całej tradycji karmelitańskiej. Trzeba tu podkreślić, iż Szczepan T. Praskiewicz ma w tej dziedzinie duże zasługi, będąc apostołem św. Rafała oraz innych reprezentantów tradycji Góry Karmel.

ks. Andrzej Franciszek Dziuba, Warszawa

Marian PASTUSZKO, *Sakrament pokuty i pojednania*. Wyd. „Jedność”, Kielce 1999, ss. 663.

Każda odpowiedzialna refleksja teologiczna wokół ludu Bożego Nowego Przymierza stawia szczególnie wyraźnie i jednoznacznie bogactwo zbawczego dzieła spełnianego nadal przez Jezusa Chrystusa, wcielonego Syna Bożego i posłanego w pełni czasów Mesjasza. Staje On jako Nowy Adam w nowej ekonomii zbawienia, a więc ekonomii zwycięskiej konfrontacji z grzechem ludzkości oraz grzechami poszczególnych osób. To odtąd w Chrystusie, z Chrystusem i przez Chrystusa spełnia się ostatecznie dzieło zbawienia ludzi i świata.

Ukazane na kartach biblijnych zbawcze dzieło Chrystusa, Mistrza z Nazaretu ukazuje Go jako jedynającego ludzi z Bogiem oraz między sobą, także w wymiarze społecznym i wspólnotowym. Spełnione wobec Ojca paschalne dzieło Nowego Przymierza, a więc męki, śmierci, zmartwychwstania i daru Ducha otwiera odtąd możliwość osobowego pojednania, nawrócenia i metanoi dla każdego człowieka wiary, nadziei i miłości. W Nim każdy otrzymuje zadany dar i możliwość wyzwolenia z grzechu i śmierci.

Po znanej i bardzo cenionej pracy ks. prof. M. Pastuszko zatytułowanej: *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II* (Kielce 1997) oraz innych komentarzach ukazało się kolejne studium poświęcone innym fragmentom Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. Tym razem jest ono poświęcone sakramentowi pokuty i pojednania. Trzeba dodać, iż pewne fragmenty tego opracowania ukazały się już drukiem na łamach „Prawa Kanonicznego”.

Prezentowaną książkę, po dedykacji dla biskupów kieleckich (s. 5), otwiera przedmowa ks. prof. S. Czerwika, wybitnego współczesnego liturgisty (s. 7-10) oraz interesujące ogólne wprowadzenie zatytułowane *Pojęcie sakramentu pokuty i pojednania* (s. 11-52). Następnie całość studium podzielona została na szczegółowe cztery rozdziały, co w znacznym stopniu sugeruje systematyka kodeksowa. W końcu autor podaje interesujący go fragment Kodeksu Prawa Kanonicznego w języku łacińskim: „De sacramento paenitentiae et reconciliationis: (canones: 959-997)” (s. 639-647), dodano także bibliografię, która podzielona została na źródła i literaturę (s. 648-656).

Rozdział pierwszy nosi tytuł: *Sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania (kanony 960-964 par. 1-3)* (s. 53-165). Sakrament ten jawi się zawsze jako osobowe pojednanie penitenta z Bogiem i Kościołem, zresztą faktycznie nie ma innej jego formy. Tu autor dotyka także kwestii równoczesnego rozgrzeszenia wielu penitentów bez uprzedniej ich spowiedzi indywidualnej, które może mieć miejsce w ekstremalnych sytuacjach. Wreszcie kanony te dotyczą także miejsca sprawowania sakramentu pokuty i pojednania, które generalnie winno być godne powagi i istoty tego sakramentu.

Szafarz sakramentu pokuty i pojednania (kanony 965-986 par. 1-2) (s. 166-433) to tytuł drugiego rozdziału studium ks. M. Pastuszki. Ten najobszerniejszy rozdział otwierają uwagi o kapłanie jako szafarzu sakramentu pokuty i pojednania. Wynika to z generalnej jurysdykcji rozeznanej w ramach Kościoła powszechnego. W tym kontekście ważne jest jednak ustalenie szczegółowych uprawnień do sprawowania tego sakramentu w danym miejscu i czasie. Kolejne kanony Kodeksu to refleksja wokół tej posługi w zwyczajnych, a następnie szczególnych okolicznościach, które mogą być bardzo zróżnicowane. Wreszcie przeanalizowano tu jeszcze kwestię obowiązków szafarza sakramentu pokuty i pojednania, a więc m.in. tajemnicę i sekret, korzystanie z wiedzy zdobytej na spowiedzi czy obowiązek sprawowania tego sakramentu.

W kolejnym rozdziale podjęto temat: *Chrześcijanin jako penitent (kanony 987-991)* (s. 434-522). Najpierw zwrócono szeroko uwagę na dyspozycję penitenta, którą

winiem rozeznac spowiednik. Dalsze kanony wskazują, na materię dalszą (*circa quam*) sakramentu pokuty i pojednania oraz obowiązek dorocznej spowiedzi indywidualnej, która zazwyczaj związana jest z okresem paschalnym roku liturgicznego. Z kolei autor omówił także możliwość sakramentalnego wyznania grzechów przy pomocy tłumacza oraz przed spowiednikiem jakiegokolwiek obrządku.

Ostatni rozdział prezentowanej pracy opatrzony został tytułem: *Odpusty (kanony 992-997)* (s. 523-638). Autor ukazał aktualny stan prawny w tej materii, także w jego rozwoju historycznym i doktrynalnym. Szczegółowo i bardzo schematycznie a jednocześnie w formie bardzo zrozumiałej omówił udzielanie i uzyskiwanie odpustów w dzisiejszych czasach. Warto tu dodać, iż jako ulotkę do książki dodano najnowsze informacje o odpustach wynikające z *Enchiridion Indulgentiarum. Normae concessionis*, ogłoszone w Radio Watykańskim dnia 17 IX 1999 r. i wydane w Libreria Editrice Vaticana 1999 r. z okazji Wielkiego Jubileuszu Roku 2000.

Poszczególne zagadnienia prezentowane są według konsekwentnego i znanego z wcześniejszych publikacji schematu. Najpierw ukazano dawne prawo, a dokładniej schematyczny zarys dziejów praktyki Kościoła oraz historyczne kształtowanie się normujących ją przepisów prawnych. Z kolei przedstawiono normy Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r., który był pewnym i bardzo znaczącym etapem kodyfikacyjnym kształtowania się prawa Kościoła. Wreszcie w trzecim etapie ukazano Kodeks Prawa Kanonicznego Jana Pawła II z 1983 r. oraz ewentualne dalsze wskazania kościelne, zwłaszcza wyrastające z nauki teologicznej II Soboru Watykańskiego.

Prezentowane studium jest ostatecznie bardzo interesującym kompendium w zakresie podjętej problematyki. „Dzięki zastosowaniu tej metody – pisze ks. S. Czerwik w przedmowie – każde zagadnienie jawi się Czytelnikowi jako rezultat długiej i organicznej ewolucji związanej z samą naturą Kościoła – Ciała Chrystusa i hierarchicznie uporządkowanej wspólnoty, w której prawo jest przejawem życia i służy zbawieniu człowieka” (s. 7). Zatem proponowane przemyślenia to owoc refleksji oraz praktycznych doświadczeń liturgicznych danej społeczności diecezjalnej.

Prezentowane opracowanie jest niezwykle interesującym a zarazem i kompleksowym oraz zwartym komentarzem do kanonów 960-997, a więc tytułu czwartego (*Sakrament pokuty*), w części pierwszej (*Sakramenty*), w księdze czwartej (*Uświęcające zadanie Kościoła*) Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II z 1983 r. Jest to wręcz swoista dynamiczna suma historyczno-kanonistyczna (por. s. 7) w tej dziedzinie, chyba dotąd jedyna i tak gruntowna w polskiej literaturze kanonistycznej. Taki zwarty i kompleksowy zbiór jest faktycznie cennym zgromadzeniem prawie całości aktualnej nauki prawnej Kościoła o sakramencie pokuty i pojednania.

Cenna jest stosunkowo obszerna bibliografia, a zwłaszcza zestaw podstawowych i wiodących źródeł. Natomiast proponowana literatura budzi wątpliwości, m.in. dlatego, że w znacznym stopniu sprowadzona została ona tylko do publikacji w języku

polskim, choć są one interesujące i cenne, m.in. dlatego że sumują twórczo badania innych kręgów teologicznych oraz prawnych. Wydaje się, iż czytelnik w tak monumentalnym i twórczym dziele oczekuje odwołań do szerszego spektrum publikacji dotyczących sakramentu pokuty i pojednania właśnie w językach obcych: łacińskim, zachodnich. Autor ma w tym względzie szerokie rozeznanie, m.in. przez fakt studiów w Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie oraz szerokie kontakty międzynarodowe. Szkoda, że to nie znalazło odzwierciedlenia w bogactwie bibliograficznym prezentowanej pracy. Byłaby ona cenną pomocą dla ewentualnych dalszych indywidualnych zainteresowań badawczych czy duszpasterskich.

Wiele szczegółowych kwestii związanych z sakramentem pokuty i pojednania, jakie jawią się na kartach Nowego Testamentu, pozostaje nadal otwartych, co w sposób dość jasny uświadamia sobie także ks. M. Pastuszko w prezentowanej publikacji. Choć autor np. analizuje *Vademecum dla spowiedników...* Papieskiej Rady do Spraw Rodziny, to jednak odczuwa się pewien niedosyt w tej materii, który wynika zapewne ze zbyt prawniczego spojrzenia na ten dokument. W kontekście tych wskazań rzeczywistość codziennego życia, konkretnych postaw moralnych wydaje się o wiele szersza i bogatsza, zwłaszcza w osobowych i indywidualnych aplikacjach oraz odniesieniach spełnianych w sakramencie pokuty i pojednania, w tym odniesionych tutaj do małżeństwa i rodziny.

Zresztą wydaje się, iż całość spojrzenia na sakrament pokuty i pojednania ze strony prawnika jest zawężona, choć w sensie metodologicznym i formalnym oraz treściowym w pełni uprawniona do takiego zrozumienia jego podstawowego przesłania, a także orędzia, jakie niesie w sobie. Takie są podstawowe narzędzia kanonisty i to trzeba przyjąć oraz zrozumieć ich teologiczną otwartą funkcję posługi dla ludu Bożego. Natomiast moralistę, który także korzysta z analiz prawnych, interesuje jednak o wiele szersza i bardziej osobowa, a zarazem jednostkowa rzeczywistość, także rozumiana wspólnotowe czy komunijnie. Wystarczy tu choćby przykładowo odwołać się do licznych podręczników, które traktują o sakramencie pokuty i pojednania, np. G.V. Lobo, S. Olejnik, M. Vidal. A. Fernandez, *Corso di morale* czy B. Häring.

Prezentowana praca M. Pastuszki jest cenną i oczekiwaną na gruncie polskim pomocą w całości kształcie nowego spojrzenia na sakrament pokuty i pojednania. W tym procesie winni także uczestniczyć wszyscy, a więc i kapłani, i wierni. Zwłaszcza u szafarzy tego sakramentu niezbędna jest wiedza w zakresie szeroko pojętej dyscypliny kościelnej w tym względzie. Trzeba tu obiektywnie stwierdzić, iż niestety w tej materii zauważa się znaczne braki czy zaniedbania. Wydaje się, iż książka ta może być ważną pomocą, wręcz pewnym przewodnikiem choćby w płaszczyźnie obowiązującej dyscypliny kościelnej w spełnianiu sakramentu pokuty i pojednania.

Książka znanego i cenionego kieleckiego prawnika podaje wiele szczegółowych propozycji w zakresie analizowanych kanonów Kodeksu Prawa Kanonicznego odnoszących się do sakramentu pokuty i pojednania. Wydaje się, iż może ona być przydat-

na dla duszpasterzy, a zwłaszcza spowiedników. Trzeba jednocześnie mocno podkreślić, iż podane propozycje nie zwalniają z osobistych analiz i samokształcenia, zwłaszcza w kontekście najnowszych enuncjacji Magisterium Kościoła w tym zakresie, choćby z okazji Wielkiego Jubileuszu Roku 2000; tak w Kościele powszechnym jak i w poszczególnych Kościołach diecezjalnych.

Autor twórczo i umiejętnie korzysta z swych badaniach z najnowszych dokumentów kościelnych, także tych, które ukazały się po wydaniu Kodeksu. M.in. sięga do posynodalnej adhortacji *Reconciliatio et paenitentia*, *Katechizmu Kościoła Katolickiego* czy bulli *Incarnationis Mysterium*. Wszystko to jest znakiem aktualności oraz wręcz świeżości proponowanych treści, a z drugiej strony wrażliwości naukowej oraz także praktyczno-duszpasterskiej ks. M. Pastuszki.

Aktualność i twórcza potrzeba szerokiego uprzystępnienia prezentowanej książki nie ulega najmniejszej wątpliwości. Wskazuje na to w przedmowie ks. S. Czerwik: „Myślę, że w tym kontekście historycznym i w świetle nauczania Ojca Świętego Jana Pawła II ukazuje się aktualność niniejszej książki ks. prof. Mariana Pastuszki, a także jej ścisły związek z opublikowanym w roku 1997 dziełem o Eucharystii” (s. 9). Zatem prezentowana książka o sakramencie pokuty i pojednania jest ważnym wydarzeniem naukowym i duszpasterskim w polskim Kościele.

ks. Andrzej Franciszek Dziuba, Warszawa

Roman MURAWSKI SDB, R. CZEKAŁSKI, J. TOCHMAŃSKI (oprac.), *Bibliografia katechetyczna 1945-1995*, Wyd. Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa 1999.

Nakładem Wydawnictwa Akademii Teologii Katolickiej została publikowana polska bibliografia katolickich publikacji katechetycznych za ostatnie półwiecze (1945-1995). Jest ona, jak to podkreślił ks. prof. Roman M u r a w s k i, profesor katechetyki ATK i wychowawca wielu pokoleń teologów i katechetów, „przede wszystkim twórczym i zbiorowym dziełem studentów katechetyki Akademii Teologii Katolickiej, którzy pod moim kierunkiem w ramach seminarium z katechetyki i prac Naukowego Koła Katechetyki, podjęli się zebrania wszystkich pozycji, które ukazały się drukiem po wojnie” (*Wstęp*, s. 9).

Nie trzeba udowadniać wartości i wagi tego przedsięwzięcia zwłaszcza dziś, gdy w zalewie informacji każdy z podejmujących pracę zawodową lub naukową jako teolog czy katecheta oczekuje bibliografii dziedzinowych, które, dzięki dobrze opracowanemu podziałowi przedmiotu, pomogą szybko zorientować się w literaturze. Książka Profesor wskazał we *Wstępie* na jeszcze jedną rację, a mianowicie na fenomen wzrostu liczby osób zainteresowanych studiami katechetycznymi, lub zmuszonych do uzupeł-